

KOSÁRY DOMOKOS

**BEVEZETÉS
A MAGYAR TÖRTÉNELEM
FORRÁSAIBA ÉS IRODALMÁBA**

KÖZOKTATÁSÜGYI KIADÓVÁLLALAT

BEVEZETÉS
A MAGYAR TÖRTÉNELEM
FORRÁSAIBA ÉS IRODALMÁBA

**A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETE**

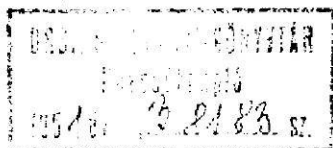
KOSÁRY DOMOKOS

**BEVEZETÉS
A MAGYAR TÖRTÉNELEM
FORRÁSAIBA ÉS IRODALMÁBA**

I

BUDAPEST, 1951

KÖZOKTATÁSÜGYI KIADÓVÁLLALAT



Kiadásért felel: Róna Miklós

ELŐSZÓ

A jelen könyv, melynek kiadását a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének igazgatótanácsa tette lehetővé, ideiglenes bevezetőként csatlakozik 1825-nél az ugyanezen intézet által megkezdett, teljes Magyar Történeti Bibliográfiához, melynek első, — részben már megjelent — kötetei az 1825—1867 közti időszakra vonatkozó, nyomtatott anyagot tartalmazzák. E bevezetés célja tehát az, hogy a mostani kötetben 1711-ig, egy készülő, második kötetben pedig 1711—1825-ig gyakorlati tájékozást nyújtson e korábbi századok anyagáról és hogy megkönnyítse mindazok munkáját, akik történetünk régebbi korszakainak forrásanyagában és irodalmában óhajtanak eligazodást szerezni. Ezzel történettudományunk haladását óhajtja szolgálni: hogy bibliográfiai útmutatásra mennyire szükségünk volt, azt már csak azért is fölösleges hangsúlyoznunk, mert hiányát mindnyájan, kutatók és hallgatók egyaránt, szinte napról-napra éreztük.

De „bevezetés” e kézikönyv abban az értelemben is, hogy csak áttekintő tájékozást nyújt, vagyis jóval kevesebbet (bár ugyanakkor bizonyos tekintetben, némileg többet is), mint egy teljes bibliográfia. Kevesebbet, mert — ezt előre hangsúlyoznunk kell — nem adja a teljes anyagot. Az egyes kérdések specialistái azonnal látni fogják, hogy sem a források, sem az irodalom tekintetében nem éri el a teljességet. Ezt eleve így írta elő célkitűzése, terjedelmének szabott határa, a gyakorlati áttekinthetőség szempontja, valamint ehhez illő munkamódszere. E könyv nem munkaközösség, hanem egy szerző munkája, aki a magyar történet fejlődési útján elindulva, útközben kalauz-félt készített arról, hogy hol, milyen útbagazításokat és támpontokat lehet találni, a jölsimerthez gyűjtve hozzá a kevésbé használt vagy elhanyagolt anyagot, a nagy egészhez a részleteket. A gyűjtést azonban szelektálva, csak bizonyos körig folytatta. E kör az újabb századok felé haladva egyre bővül, viszont pl. Magyarország területének honfoglalás előtti viszonyait, a régészeti anyagot illetően megelégszik egészen vázlatos tájékoztatással. Ezen az általános irányon belül is több figyelmet szentel egyes fontosabb kérdések és történelmi jelentőségű szakaszok, így a parasztháborúk, függelenségi küzdelmek, a Rákóczi-szabadságharc ismertetésének, és teszi ezt elsősorban olyan (genealógiai, heraldikai stb.) anyag rovására, mely egy ilyen áttekintésből a lényeg veszélyeztetése nélkül könnyebben kihagyható volt. Végül pedig, ismét tárgyi tájékoztató jellege folytán, nem tartalmazza e munka az egyes említett kiadványok teljes, szakszerű könyvészeti adatsorát sem, ami egyébként egy tulajdonképeni bibliográfiától megkívánható volna.

Többet az ilyen kézikönyv azzal nyújt egy bármily teljes bibliográfiánál, hogy nem pusztán a címeket helyezi megfelelő szakrendszer szerint egymás mellé. Ha szükségszerűen is, de lehetőleg kitér az elbeszélő források főbb csoportjainak, a szerzők személyi adatainak, társadalmi helyzetének, pártállásának ismertetésére, az iratkiadások jellegére, esetleges hiányaira, végül pedig az irodalmat lehetőleg a történeti fejlődés sorrendjében, tájékoztató megjegyzések kíséretében sorolja fel.

E könyv azonban saját kritikai műfajához lenne hűtlen, ha nem figyelemzetné az olvasót kalauz-szerepének hiányosságaira, így a helyenként mutatkozó egyenetlenségeire is. Ez részben kétségtelenül a szerző egyéni teljesítményével, nyolchónapi munkájának korlátaival függ össze. Nagyobb részben azonban a rendelkezésre álló anyag saját, belső tulajdonságaiból következik. Az a nagy pozitívum, melyet az előző kutatások anyagghalmazának egybegyűjtése, leltározása nyújt történettudományunk számára, egy negatívumot is rejt magában: az olvasó elé terít egy olyan adattömeget, mely csak bizonyos, nem is mindig alapvető kérdésekre válaszol, azokra is sokszor olyan szempontok szerint, melyek nemcsak ma, hanem a haladás képviselői számára már akkor is túlhaladtak voltak, igen lényeges kérdésekre viszont alig, vagy egyáltalán nem nyújt választ. A magyar történetírás multjában rejlő igazi, komoly értékeket nem szabad lebecsülnünk. De ez az anyag, ha gondosan megtekintjük, napvilágra hozza hiányait is. Ha maradandó érdeme is ú. n. polgári pozitívista történetírásunknak, hogy nagy tömeg történeti adatanyagot hozott napvilágra, az is nyilvánvaló, hogy nem ismerte, nem is ismerhette fel, de sokszor nem is akarta felismerni a tényleges összefüggést társadalomfejlődésünk gazdasági, politikai és ideológiai jelenségei között, hogy magukat a „tényeket” is saját értékelésén át választotta ki és saját kategóriáiba illesztve közölte, vagyis egy még feudális maradványokkal terhelt polgári társadalom szempontjai szerint, aminek nyomai egy ilyen ismertető összeállításban is világosan felismerhetők. De azt is tévedés volna hinnünk, hogy legalább e korlátok közt alaposan kiaknázott minden anyagot. Az örökség gazdag — sokszor váratlanul az —, de korántsem ilyen hiánytalan. Hány abbaradott gyűjtés, mennyi ígéretnek maradó adósság kerül napfényre, mennyi a tervszerűtlenségről tanúskodó „okmányi halászat” és „levéltári böngészés” meg „tallózás”! Nem szólva például arról, hogy legfőbb forrásközlő folyóiratunk, a Történelmi Tár hasábjain mennyi főúri esküvőről és más családi eseményről értesülünk ugyanakkor, amikor ugyanezen folyóirat tárgyi indeze a parasztság címszót egyáltalán nem ismeri, de jobbágyról is csak egyetlen ízben tud, s amikor a XVI. századtól már nagy tömegben ránkmaradt urbáriumok alapvetően fontos forrásanyaga nagyrészt az egész korszakom át kiadatlan maradt. Ami persze érthetően következik a historikusok társadalmi helyzetéből, a nemesi-polgári uralkodóosztály politikai magatartásához kapcsolódó szerepéből.

A könyv szövegébe illesztett kritikai, értékelő megjegyzések, a hiányok kiemelése éppen a fentemlített egyoldalúság ellensúlyozását, korrigálását vannak elsősorban hivatva szolgálni, amennyire ez lehetséges. Ezért volt szükséges már itt, előre hangsúlyozni, hogy a nyomtatott anyag így összeválogatott tömege önmagában még nem adja, nem is adhatja mindenben teljes és hiteles képét magának a történeti valóságnak, hanem — minden erőfeszítés ellenére — sok tekintetben csak azt a képet adja, ahogy e történeti valóság különböző korok történészeinek értékelésében és munkájában tükröződött.

Ami a könyv technikai felépítését illeti, az anyag egybeállításában inkább a történeti sorrendet követtük, lehetőleg kerülve a széleskörű, általános kategóriákat. A legszükségesebb általános anyagot a Bevezető részben, illetve a korszakok küszöbén, a fejezetek élén adjuk, később csak utalunk rá. Az elbeszélő források (A), az iratkiadások (B) és az irodalom (C) hármas tagolása minden fejezeten végigmegy, de helyenként, ahol pl. a gazdasági anyag amúgy is hiányos és kevés volt, a kisebb iratkiadásokat is C) alatt soroltuk fel; ilyenkor azonban B) alatt mindig utalunk arra, hogy a kérdéses anyag hol található. Az anyag gyűjtését 1950 nyarára zártuk le, azóta megjelent írásokat csak kivételes esetben tudunk a szövegbe illeszteni.